

МИХАЛАКИ ГЕОРГИЕВ
НЕ УБИВАЙ!
ЕДИН РАЗКАЗ ИЗ ЖИВОТА

chitanka.info

Градецът К... се брои между паланките, на които жителите се занимават повече със земеделие и затова те се броят повече за селяни, отколкото за граждани. Па и самата им носия е повече селска, отколкото градска. Сам-там ще срещнеш по някой от по-видните му жители, що е облякъл върху шарената си, димикатонлия антерия някое черникаво палто, каквито носят гражданите; под белите беневреци кундурджийски обуца, що се мажат с вакса като на гражданите, а наместо шапка, ако е лятно време, някоя сламена такава, а ако е зимно време, някой кюркчийски калпак. Градецът К... и околността му беше прочут със своето обилно скотовъдство, та затова калаузите и прекупците на кози, на овци, на крави и юнци, па и на кожи и вълна се навъртаха постоянно наоколо.

Колкото що беше целият този край около К... прочут по своята плодовитост и по своето богатство, толкова той беше покуден по големите престъпления, що ставаха там. А таква покудено място караше всекиго да гледа да се прибира ранско вечер под стряха, за да не замръква по къра. Па пак, колкото и да се крие човек, като има да му дойде неволя до глава, а она ще го намери къде и да е, па баш да се е скрил в девета дупка.

От злия човек можеш да се скриеш, ама от зло — никога! Като рече да ти доде, а оно, кога му се хич не надаш, ще ти се изтърси и от невидено място.

Кажи бог да пази и да чува, па си трай!...

* * *

Бае Манчо Котин беше някога един от по-харните хора у К... Чаластисваше кой с работа по полето, кой с по нещо търговийка и все смогваше, що е реч, да нахрани къща и дом. Ама от едно време насам тръгна му всичко терсене, като да му е някой максус магия направил. Баш у най-работно време извърна се, та му умря вол и остана му земята необработена. Принуди се, та отиде при един лихвар да вземе пари под лихва, за да си купи друг вол, ама и оттук излезна „от трън, та на глог“!!... Уплете го лихварят, уплете така грозно, както що паякът уплита някоя мушица у своята паяжина!

От ден на ден бае Манчо заглибаше като у некое търсище — все по-дълбоко, все по-грозно.

Кара-кара като некое добиче, кога съвсем изнемогне, па подвие нозе и легне, без да гледа къде ляга: дали у прах, или у блато, дали на мм, или на мост, така и бае Манчо спря баш на най-лошото място. Спря бае Манчо баш тогава, когато децата му имаха най-голяма нужда от него, от неговия чалъшканлък, от неговите сайбийски ръце.

Спря се, защото се сепна, защото се уплаши от изпитанието, което му изпрати небето, за да опита сърцето му, да опита вярата му — да изпита силата на ангела му...

Спря се и се отби, та скриви из пътя, който му посочи нечестивият — път стръмен, път опасен!...

Скриви и се съсипа!...

Сам се съсипа, от свой акъл — от своя глава!... И лошо стори бае Манчо, че се поддаде така лесно на оная стръв, що бе турил нечестивият за примама на своята въдица!...

Лошо стори затова, защото забрави, че и немотията, както и другите неволи, що дохождат до глава на човека, са като облаците, що понякога закриват слънчевите лъчи!... Забравил беше бае Манчо, че и неволята, както и облакът, ще виси, ще виси донякъде, па пак ще се размахне и пак ще слънцето да светне, стига душата да е читава и челото да е чисто!...

А бае Манчо тъкмо тия две работи побърка — взе грях на душа и окаля челото си!...

* * *

Кога на един мъж тръгнат работите му вън от къщи на бури и ветрища, то в къщи започват гърмове и трескавици. Да речеш, че всички злини и неволи, що налитат като некой оси около човека, жената взема, та ги прелива като през някоя фуния на своето огнище!...

И колкото по-често повтаря да ги прелива и прецежда, толкова повече загорчава и своето сърце, па и сърцето на своя нещастен мъж!... Вместо да сипва вода, а жената подлива масло у огъня!... Вик, плач, укори, горчиви думи, тежки надумки, карби и раздори!...

Бог да пази!

Така е всякъде, па така беше и в дома на бае Манчо. Кака Тодорка, стопанката му, откато бае Манчо заплете конците на своите работи, бе се обърнала на цяла змия усойница!... Накъдето глава обърне, навсякъде съска!... Вместо да подмазва с мехлем раните на неговото оранено сърце, а она сипва пипер върху тия рани!

Кака Тодорка знае само едно: „Дай!“

А бае Манчо... и он знае само едно: „Нема!“

Па това „дай“ и това „нема“ се чукат едноман безспир в къщата на бае Манчо като кремък и огниво, а от искрите на това тяхно чукане се опърли и опожари оня тих и мирен живот, онова добруване, на което се радваха бае Манчо и кака Тодорка; преди да ги натисне злото и неволята от тяхната немотия!...

Понякога бае Манчо, като се насити на гюрултията, с която кака Тодорка загорчаваше до дъно сърцето му, а он скриви врат, сграбчи своя калпак, който нахлупи над чело, па тръгне, къде му очи видят, само от къщи, от своето семейно огнище, далеч да бъде!...

Върви така бае Манчо и си размишлява: „Какво да сторя?... Дали у вода да рипам, та да се куртулисам и от живота, и от горчивините му, или... или да взема грех на душа, па откъдето мога, оттам да взема, та да «има»!...“ Много работи, все от тоя калъп, размишлява бае Манчо, но нито веднъж не размисли, та да си каже: „Дошло, ще търпя, ще чакам!...“

* * *

Каменчо, десетгодишното момченце на бае Манчо, свито зад одъра до прозорчето, четеше на глас своя урок от читанката си и наведнъж заплака с ридающ глас. Майка му, която беше наблизно, се притече към Каменчо да узнае причината на тоя негов рев. С едри сълзи, що капеха от детинските му странички, Каменчо беше хванал с пръстите от десницата половината откъснат лист от неговата нова читанка, що беше неволно откъснат при обръщане на листа. От една страна, горестта му, че с това е развалил своята нова книга, а от друга страна, страхът от наказанието, че не е бил доста внимателен, та е скъсал листа от книгата си, предизвикаха този ненадеен негов рев.

Майка му, като всяка майка, пожали своето чедо и прежали пагубата, като каза утешително на Каменчо, че тя ще намери средство да се залепи скъсаният лист така добре, та хич и да не се познае, че е бил скъсван. Тя взе откъснатия лист и го прибра на поличката близо до иконостаса, за да се не затури някъде, докато не доде ред да се прилепи на книгата.

Заранта рано на другия ден бае Манчо намисли да отнесе на златар една счупена сребърна гривна и няколко сребърни стари зърна от наниз, та дано може да вземе за тях някоя и друга пара и да посрещне някои къщни нужди. Счупената гривна и старите пари от наниза бяха в малкото рафтче на иконостаса и затова, като ги взема оттам, бае Манчо потърси нещо, у което да увие тия работи. Откъснатото от читанката листче, що бае Манчо намери на поличката, дойде му много разгеле за тая работа, без да знае от що и от какво е това скъсано листче. Той уви в хартишката счупената гривна и старите сребърни пари, забодде свитока в пояс и без да спомене никому в къщи за това, излезна на улицата и се упъти низ чаршията.

Улисан у своите кахърни мисли, бае Манчо отмина и златаря, па и цялата чаршия и без сам да забележи това, той беше вече стигнал края на селото, близо при чичовата Първанова кръчма.

Когато бае Манчо се сепна и разбра последицата на своята залисия, той се спря и повърна надире, но тъкмо на това негово повръщане той се срещна с Мунчо евреина, един стар и опитен прекупвач на кожи и вълна, който ходеше по селата да капари още през зимата пари за кожи и вълна и затова носеше всякога със себе си по-крупни суми пари. За да не го подозре някой, че има пари при себе си, Мунчо ходеше всякога окъсан и опърпан като някой просяк. По същата причина той никога не пътуваше с кола, а всякога пеш, и то никога не обаждаше, нито на ханицата, където кундисваше, кога и накъде пътува.

Мунчо и бае Манчо се познаваха отдавна, още когато бае Манчо вършеше по нещо търговийка. Работили са много пъти работа заедно, па често пъти са и пътували заедно.

Мунчо, като видя бае Манча, се зарадва и му проговори със снишен глас, за да не чуе светът какво и що мисли Мунчо да прави:

— Това се дума разгеле... да съм те търсил, не бих те намерил.

Мунчо сниши още повече глас и добави:

— Сакаш ли да спечелиш два бешлика... не два, а три бешлика?
Манчо го погледна в очи втречено и му отвърна:

— Па сакам, що да не сакам?... Кой бега от печалба?

— Ех, ако сакаш, а ти излезни привечер там хей, на пътя за селото Челадиново, и ме чакай. Оттам ще ме придружиш до Челадиново, където трябва утре предобед да бъда. Ще ти дам три бешлика само за другарлък, знаеш, през гора се минава, па — Мунчо сниши още повече глас — коджамити пари нося със себе, па ме е страх сам да пътувам.

Бае Манчо се загледа в една неопределена точка па небето и се замисли.

Мунчо, преди да дочака съгласието му, намери за добре да му прошепне още:

— Ще те молим никому да не казваш, никой да не знае, че ще пътуваме тая нощ за Челадиново.

Бае Манчо се съгласи да пътува през нощта с Мунчо и му обеща да го чака вечерта край селото до пътя за Челадиново.

Когато бае Манчо се отдвои от Мунчо и си тръгна към село, два едри, крупни гарвана заграчиха току над главата на бае Манчо и почнаха да се въртят и облитат около него, като повтаряха многократно своето злокобно: „гра... гра!“...

На бае Манчо се стори, като че гарваните се радват, че са го измамили, че са го подвели на крив път. Тяхното грачене почна да му се струва като един жлъчен присмех, и то не присмех от гарвани, а от някой сатанински гърла!...

Бае Манчо се наведе, та взе от земята един камък и го захвърли към досадните гарвани, които продължаваха да се вият във въздуха и да грачат със своите отвратителни гласове!...

Мъчно пристъпваше бае Манчо по пътя, унесен от едни тежки мисли, що беха попъззели по главата му като змии край някой змиорник.

Едно ято врабци подхвъркна край бае Манчо и от пърхота на крилете им той се сепна и се спря. Врабците се пак спуснаха наземи, на самия път, и налетяха върху торта, що бе останала по пътя от добичетата, що са минали през там. Бае Манчо метна поглед, та разгледа и торта, и врабците, що ровеха по нея, за да търсят своята

прехрана. Гледайки в това жалко хранене, на бае Манчо се стори, като че някой му пришепна:

„На, гледай... нали казват, че птиците небесни нито орат, нито сеят, нито жънат, па пак живеят на света!... Живеят... хм!... Ама ето как живеят... ето с какво се хранят!“

На бае Манчо му се стори чудно това, което му се дочу, като че някой му прошепна. Чудно му се стори как той досега никога не се е вгледал и не се е замислил върху това, с какво се хранят тия птици, които ни орат, ни сеят, ни жънат!...

От една страна, му се стори чудно, а от друга, и той не знае как и защо, но усети, като че се изчерви от тези прошепнати нему думи от някого, когото той не видя!...

Досрамя го за чужди грях... за богохулство!...

* * *

Когато последните слънчеви лъчи се отразяваха от поледения сняг, що покриваше западния баир край К..., бае Манчо попритегна вървите от своите навуца и като взе в ръка брадвата си, той се упъти закъм край село. Северният вятър почна да брули по-остро и бае Манчо закопча и горното копче, под брадата, от своя кожух, като ускори своя ход.

От една страна, тъмнината, която завладя изведнъж, след залеза на слънцето, защото месечината щеше да изгрее чак къде среднощ, а от друга страна, студеният вятър, що свиреше със своя вой, бе разредил хората по улицата, та бае Манчо рядко срещаше хора по пътя, па и тия, що го срещаха, едва ли са го познали в мрачината.

На уреченото място Мунчо вече чакаше бае Манчо, който, щом пристигна, и двамата хванаха пътя към Челадиново. По пътя, преди да нагазят гората, що трябваше да минат, и Мунчо, и Манчо се въздържаха да говорят; Мунчо затова, защото се боеше да не го познае някой по гласа и да разбере, че пътува, а Манчо затова, защото... защото главата му бе пълна с тежки мисли и залиси, една от друга по-грозни!...

Когато нагазиха вече в гората, Мунчо стана по-разговорлив, а бае Манчо по-тежък на дума, по-мълчалив, по-унесен в своите мисли и

залиси!...

Когато бяха вече доста навътре в гората, в най-гъстото място, евреинът Мунчо се стресна от един път и се спря, та се загледа в своя пътен другар. Той му продума с един треповен глас:

— Чудно нещо... от нищо работа, а толкова много се уплаших!... Стори ми се, че видех сенката на баща си и чух... харно чух, че ме извика на глас!... Същият негов глас! Помня го, като да съм го вчера чувал, макар че има повече от тридесет години, откак е умрел.

Бае Манчо изгледа под око своя спътник и едвам промъкна, като през зъби:

— Ех, сторило ти се е — и пак се задълбочи в своите тежки мисли и залиси, които се бяха врязали като зачукани пирони в мозъка му и не му даваха мира!...

Ах, тия нещастни мисли!

.....

Таман къде полунощ вратнята от бае Манчовата къща се тропна излеко и бае Манчо се шмугна така скришом, като че влиза в някоя чужда къща с лоша умисъл, а не в своята. Той се позадържа край кладенеца, извади вода с кофата, та си поизми ръцете и се наведе, та три нещо на своята секира. След това разсипа останалата вода в кофата, за да не замръзне през нощта. Секирата си бае Манчо след като три, издигна я в ръка към изгреяната месечина, та я прегледа повторно и след това я внесе в стаята си.

Кака Тодора, която се беше събудила, когато бае Манчо стъпи в стаята, мислейки, че той се е маял но кръчмите, започна със своя остър език да хули бае Манча, както си тя знае. Тя почна най-напред с укора за пиянство, но изведнъж спря, без да може да доизкаже своето негодувание, което беше накупяло в нейните съпружески гърди. Кака Тодора спря, защото бае Манчо я изгледа с такъв страшен поглед, че тя остана вкаменена на мястото си. Тя никога не беше виждала своя мъж толкова страшен, с такъв кръвнишки поглед. Уплаши се кака Тодора и млъкна, като че се преобърна на безгласна риба.

На утрото бае Манчо стана от леглото си така изнурен, така омаян, като да е пиянствувал девет нощи поред. Той се поизми надвехнатри и след това се сви край пещта, разтегна крака, та приседна на

едно малко столче и наведе глава към нозе, като че беше му претрошен вратът. Изглеждаше бае Манчо нещо сепнат, нещо озверен, като да беше уплашен. Ни поглед вдига отземи, та да погледне някого у очи, ни глава подава извън къщи, та да види нещо по селото. Сгрухал се край печта като някое захвърлено кебе, па ни шава, ни мърда. Кака Тодора го поглежда така, отстрани, па се чуди: от пиянство ли му е, или от болест?... Чуди се каква Тодора, ала нито дума продумва.

Къде обед се завърна от училището Каменчо и взе да скимти около майка си, че още не е залепила съдраното листче от читанката му. Майката на Каменчо пристъпи към полицата, за да вземе скъсаното листче, където го беше оставила, но листчето го няма. Тя се повърна да го търси на друго място, където мислеше, че може да го е вдигнала. Претърси навсякъде, но скъсаното листче от читанката нигде не може да се намери, като че у дън-земи потъна. Тя се пак изправи пред полицата и почна да го търси наново, но и това повторно търсене остана пак напразно. Каменчо почна да скимти, а каква Тодора, учудена от липсата на листчето, което тя сама с ръцете си го беше прибрала — барем това харно помни, — се обърна към бае Манчо и сега пръв път от снощи му проговори, като го запита дали не е той вдигнал от полицата прибраното там листче. Бае Манчо повдигна малко глава, като да иска да се сети за нещо, но после бръкна в пояса си и почна да търси, дано напипа там нещо. Като не намери нищо, без да продума ни дума, той извади из пояса си кесията, на която гайтанът беше покачен на врата му, и отвори тая кесия, като тури пръсти в нея да тражи и там. Той намери счупените парчета от сребърната гривна, както и старите пари от наниза, що бе увил миналата заран в една хартишка, но... самата хартишка никъде нямаше, а и он сам не може да си припомни какво е сторил с нея. Бае Манчо, без да проговори нито дума на жена си, измъкна отнякъде сто пари и ги даде на Каменчо да иде да си купи нова читанка.

След това бае Манчо пак наведе врат и отпусна надолу глава... занемя!...

Така кара няколко дена; ни очи вдигне да погледне у човека, ни из къщи излиза, ни по село ходи да намери някоя работа. Вечер, докато да заспи, а он се превръща от една страна на друга, като че не спи на постелка, а като че се пече на жива жаравя! Понякога нощем хърка-

хърка, па като почне да ломоти нещо у съне... бъбре, бъбре, па като извика така силно, че кака Тодора подскочи от постелката си!...

Промени се бае Манчо, да речеш, че не е тоя човек!...

Па и като почна да излиза по село, а он все страни от хората, от свето, като че го е срам да погледне хората у очи. Едни го гледат, па се чудят: от що и от какво бе тая промяна с бае Манча, а пък други мислят си: „Ех, изпаднал човекът, па му е тежко да гледа у очи охолни хора?...“

Таман през сирна неделя се чу хабер по селото, че от няколко недели се е загубил Мунчо евреинът и никъде не могат да го намерят. Знаяло се, че Мунчо е дошел по търговия в тоя край, но... щукнал и не се знае накъде е отишъл. Чу се тоя хабер по цялото село, па го чу и бае Манчо и... стана по-мълчалив, по-замаян.

Около Тодоровден се пръсна нов хабер по селото, че в гъстиляците на челадиновата гора се е намерил трупът на Мунчо евреина, заровен на наполовин под листята, та и под навейния сняг. Вълци или кучета го били изровили и полуогризали, по по разпуканата откъм тила глава, цепната като със секира, се види, че Мунчо е по-преди убиен, па после заринат!... Докторите, що го прегледали, казали били, че Мунчо е убит само от един-едничък удар — от удара с остроото на секирата по тила. Друга никаква рана освен огризаното от зверовете не е намерена по тялото на убития.

Заредиха се стражари, началници, доктори, следователи, едни идат, други додат — цяла върволица от хора, които търсят да издирят кой е убил Мунчо. Дириха, разпитваха, изследваха, па пак се замълча. Минаха се пак няколко недели и все не може да се разбере нито кой е убил Мунчо, нито как и кога го е убил.

По едно време се чу, че някакъв нов следовател щял да доде у К..., за да почне отново да издирва кой е убил Мунчо. Бре посумниха на едни; питат, разпитват — нищо! Посумниха на други, пак питат и разпитват — пак нищо!... Изпозатвориха сума свят и от К..., па и от околните села, ама ги държаха, що ги държаха в затвора, па пак ги пуснаха!... Не са криви хората, що ще ги държат затворени?...

Няколко дена преди Врѣбница влезе в училището на К... един млад човек, облечен в черни граждански дрехи, както що се носят чиновниците. Той приказва нещо с учителя, па заедно с него се изправи пред учениците и ги запита:

— Кой от вас има читанка с откъснат наполовина лист от страниците тридесет и седма и тридесет и осма?

Всички ученици почнаха да прелистват страниците от своите книги, но на никоя от техните книги няма откъснат такъв лист.

Каменчо, бае Манчовото момче, се изпъчи пред учители и пред другия човек, що ги питаше за скъсания лист, па дума:

— От моята стара читанка се беше откъснал половината лист и мама го беше прибрала на полицата да го залепи, но се загуби и баща ми ми даде пари, та си купих нова читанка.

Оня човек, що беше с учителя, се приближи до скамейката, откъдето говореше Каменчо, па го запита:

— А как те казват тебе?

— Каменчо!

— Чий Каменчо?

— Каменчо Манчев.

— А къде е твоята стара читанка?

— У дома е!

— Хайде да идем у вас, та да ми я покажеш!

Каменчо се затича да заведе човека у черните дрехи у тях, а учителят го изгледа с един тъжен поглед, замъглен от няколко росни капки по миглите!

Господинът у черните дрехи смигна на стражарите, що бяха на улицата, да вървят напред и да оградят къщата, в която ще го заведе Каменчо.

Като стигнаха в двора у бае Манчо, Каменчо се затече да изнесе книгата, а в това време бае Манчо, като видя стражарите, що бяха позабиколили двора му, той пребледня, прежълтя и почнаха да треперят колената му.

Когато Каменчо подаде своята стара читанка в ръцете на новия следовател — той беше господинът в черните дрехи, — тоя последният извади из джеба си едно пожълтjало и окаляно от пръстта парче хартия, разтвори го и го приближи към останалата половина от листа и всяко съмнение беше излишно, защото загубеното листче от читанката беше тъкмо това, което следователят държеше в ръце? Това листче беше единственото материално доказателство, което бдителното око на следователя можи да открие край мястото на престъплението.

Когато бае Манчо е ударил неочаквано Мунчо по главата със секирата си и го е умъртвил изведнъж, а той се навел да го претършува и отпасал кемера му от пояса. Първата работа на бае Манчо била да прибере тоя кемер и по навик той се опитал да го мушне в пояса си! Като натискал кемера в пояса си, той напипал свитъка със счупената гривна и старите пари от наниза. За да направи място за кемера в своя пояс, бае Манчо извадил свитъка, отвил гривната и парите и ги пуснал, в кесията си, а хартишката, като непотребна, захвърлил, без да мисли повече за нея. За зла чест на бае Манчо вятърът подбрал това парченце хартия, която сега издава бае Манчо, и го завеял заедно с опадалите листа под междината между един паднал дънер и земята, където, запазена от дъжда и от снега, можала да устои читава дотогава, докато ѝ дойде ред да изпълни своята длъжност — да покаже като с пръст на престъпника!...

* * *

Казват хората, че когато дяволът приготвял своята въдица, за да измами на грях някого, а он по-преди му приготвял и една кука, с която трябва да се улови и измъкне от своето скривалище престъпникът след престъплението.

Ето такава кука е това нищожно парченце хартия, която невинните ръце на Каменчо трябваше да откъснат от листчето, преди да помисли бае Манчо да стори тоя грях, даже и преди да се срещне със своята жертва!

При това положение на работата бае Манчо и не помисли да отрича!... Той си призна всичко... всичко... от конец до конец!...

— Много се опирах — каже, — докато да уйдиша на измамата на дявола, ама най-после пак нечистивецо излезна по-ербап, та ме измами!...

— Па пак — додаде бае Манчо, — пак немаше да може да ме измами, ако не беше ми додело вече от тая пуста немотия, която ми беше най-горчива тогава, когато жена ми подвикнеше: „Дай!“...

Като е да дам, а па я немам, помислих си, що ще те жената едноман измъчва, по-добре да потърся там, където има повече!...

У мене немаше нищо, а у Мунчо имаше и одвише, та затова си взех от него!...

Призна си бае Манчо всичко и сам пружи ръцете си да му ги вържат и да го заведат.

Когато го поведоха, пак два гарвана се навъртяха над бае Манчо и почнаха да му грачат със своите омразни грачения, но бае Манчо не се наведе да вземе камък да ги отпъди, защото... защото ръцете му бяха вързани.

Бае Манча бяха осъдили на смърт, но смекчиха наказанието му, като го оставиха на вечен затвор.

Там, в затвора, бае Манчо ми разказа всичко това.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.